

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือชุด

นายสิบทงศ์ ธรรมชาติ

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2534

ISBN 974-579-529-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

017426

1 103126ΔX

AN ANALYTICAL STUDY OF SOUTHERN THAILAND'S JATAKAS
FROM THE "BUD" LITERARY WORKS

Mr. Seubpong Thammachat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1991

ISBN 974-579-529-1

สืบพงศ์ ธรรมชาติ : การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาตภาคใต้จากหนังสือбуд
(An Analytical Study of Southern Thailand's Jatakas from
the "Bud" literary works.) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา,
ศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, หน้า 633 หน้า. ISBN 974-579-529-1

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ชื่อ "การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมชาตภาคใต้จากหนังสือбуд" เป็นงาน
วิจัยที่ทำการรวบรวมเอกสารเรื่องชาตภาค ที่เขียนกันในภาคใต้ของประเทศไทย เอกสารตัวเขียนทั้งหมด
ล้วนแต่มีอายุราวร้อยปีขึ้นไปทั้งสิ้น

งานวิจัยแสดงให้เห็นว่า คลังหนังสือбудเหล่านี้ไม่เพียงแต่ที่จะนำเสนอ เรื่องในนิบาตชาตภาคเท่านั้น
แต่ในหลาย ๆ ลักษณะปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กับปัญญาสชาตภาคของเชียงใหม่ และนิทานหลายต่อหลายเรื่อง
ในมหาวัสตอันเป็นคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่มีชื่อเสียงอีกด้วย ชาตภาคทั้งหมดเขียนในแบบคำประพันธ์
ร้อยกรอง คือ กาพย์ ฉันท์ ร่าย กลอน และโคลง การวิเคราะห์หนังสือбудดังกล่าวแสดงให้เห็นคุณค่า
อย่างแจ่มชัดใน 3 ทางด้วยกัน คือทางภาษาวรรณศิลป์ ความคิดทางศาสนาและจริยธรรม ภาพสะท้อน
ของสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนชาวไทยภาคใต้

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งออกเป็น 6 บท และผลที่ได้จากการวิจัยได้แสดงไว้อย่างเด่นชัดในตอนท้ายของ
แต่ละบทตามลำดับ

ภาควิชา ภาษาไทย .....
สาขาวิชา ..วรรณคดีไทย.....
ปีการศึกษา ...2534.....

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

SEUBPONG THAMMACHAT : AN ANNALYTICAL STUDY OF SOUTHERN THAILAND'S
JATAKAS FROM THE "BUD" LITERARY WORKS. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF.
SAKSRI YAMNADDA, Ph.D., PROF. SUTIWONG PONGPAIBOON, DIP. (THAI,
LANGUAGE). 633 PP. ISBN 974-579-529-1

The research entitled An Analytical Study of Southern Thailand's
Jatakas from the "Bud" Literary Works, is an analysis of a collection dealing
with many MSS of the jatakas or the Buddhis Birth-Stories composed in the
southern part of Thailand. All manuscripts are beyond a hundred years of age.

The research reveals that the collection of the Bud literary works
deals not only with the Nipata Jatakas in the Tri-Pitakas, but also has in
many aspects relation to the Pannasa-Jatakas of Chiengmai and some stories in
the Mahavastu, a well known Mahayana-canonical book. All are written in
verses i-e kavya, chanda, rai, and Klong. The analysis then indicates the
quality of this collection in three main subjects, that is, the art-creative
writing, the religeous thought and ethics, the reflexion of the society and
culture of the Southern Thai people.

The research is divided into six chapters and the result is shown
clearly at the end of each chapter.

ภาควิชา ภาษาไทย .....
สาขาวิชา ว.ร.คดีไทย .....
ปีการศึกษา 2534 .....

ลายมือชื่อนิติ .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ก็ด้วยความเมตตา กรุณา ของอาจารย์ในสาขาวิชาภาษาไทย 5 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัคคา ศาสตราจารย์สุธิวังศ์ พงศ์ไพบูลย์ ศาสตราจารย์คุณหญิงกุลลาภ มัลลิกะมาส ราชบัณฑิตจางงค์ ทองประเสริฐ และรองศาสตราจารย์ ดร.ลลนา ศิริเจริญ ทั้ง 5 ท่านได้ให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางการเขียนแก่ผู้วิจัยตลอดมาจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

ในการศึกษาระดับคุณวุฒิปริญญาตรีผู้วิจัยได้รับทุนการศึกษา "สิรินธร" ซึ่งเป็นทุนการศึกษาประเภทอาจารย์และข้าราชการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และทุนเพื่อการศึกษาค้นคว้าและวิจัยของมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง และจะสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณตลอดไป บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดสรรทุนระดับปริญญาเอก "ดร.สุประดิษฐ์ บุนนาค" ให้เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินเพื่อการศึกษาบางส่วนด้วย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเจ้าของทุน และหน่วยงานดังที่กล่าวมาเป็นอย่างยิ่ง และผู้วิจัยจะปฏิบัติงานด้านภาษาไทยให้ดีที่สุดให้สมกับเจตนารมณ์ของเจ้าของทุนทุกท่าน

ขอขอบพระคุณและขอบคุณบุคคลที่ช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและให้ข้อแนะนำดังรายนามต่อไปนี้ ศาสตราจารย์วัชร รมยะนันท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร รองศาสตราจารย์อุคม หนูทอง รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ อาจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา รองศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรีชา ทิชนพงศ์ นางสาวอุบลศรี อรรถพันธ์ อาจารย์วิเชียร ๗ นคร อาจารย์สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ อาจารย์สำรวย มีขนอน ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมล คำศรี อาจารย์ ดร.ฉันทส ทองช่วย อาจารย์สมใจศรีนวล อาจารย์ ดร.เสนีย์ หมัดหมาน อาจารย์ประสิทธิ์ ศรีสมุทร และคุณนิพัทธ์ อินทอง ผู้พิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นายวิรัตน์-นางฟอง ธรรมชาติ บิดามารดาของผู้วิจัย และนางยุพดี ธรรมชาติ ปิยมิตร ในครอบครัวเป็นผู้คอยให้กำลังใจและสนับสนุนในทุกด้านตลอดมา ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณและขอบคุณเป็นอย่างยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้ และบุพชนียบุคคลที่ผู้วิจัยระลึกอยู่เสมอคือ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ซึ่งเป็นผู้ให้แนวทางการวิจารณ์วรรณคดีแก่ผู้วิจัยอย่างดียิ่ง ผู้วิจัยจะสำนึกในพระคุณตลอดไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่	
1. บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
ขอบเขตของการวิจัย	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	10
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
2. การศึกษาวิเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา ที่มาและลักษณะของวรรณกรรมภาคใต้ จากหนังสือбуд	11
การศึกษาวิเคราะห์สภาพ แหล่งที่มา และที่มาของวรรณกรรมชาตภาคใต้	11
การศึกษาวิเคราะห์สภาพและแหล่งที่มาของต้นฉบับที่นำมาวิเคราะห์	12
การศึกษาวิเคราะห์ที่มาของ เนื้อ เรื่อง	30
การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของวรรณกรรมชาตภาคใต้	101
ลักษณะของหนังสือбуд	101
ลักษณะของอักษรวิธและการใช้ภาษา	102
การใช้ เครื่องหมาย	104
การใช้สระ	104
การใช้พยัญชนะ	105
การใช้วรรณยุกต์	105
การใช้ภาษา	106
ลักษณะการแต่งและคำประพันธ์	107
ลักษณะวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์	122
ประ เພິการสร้างหนังสือและความสำคัญของต้นฉบับตัว เขียน ..	122

อัครวิพากษ์ของผู้แต่งหรือผู้คัดลอก.....	125
ปณิธานของผู้แต่งหรือผู้คัดลอก	127
วาทะจากผู้แต่งและผู้คัดลอกถึงผู้สวดและผู้ฟัง	127
วิวัฒนาการแห่งคัมภีร์	129
3. การศึกษาวิเคราะห์ เปรียบ เทียบวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือชุดกับนิทาน	
ชาดกในปัญญาสชาดก	136
การศึกษาวิเคราะห์ เปรียบ เทียบชาดกที่มีชื่อพ้องกันแต่ เนื้อ เรื่องต่างกัน .	138
เปรียบเทียบ เจ้าสุบินกับสุบินชาดก	139
เปรียบเทียบ เสือโคกับพหลควาวิชาดก	145
การศึกษาวิเคราะห์ เปรียบ เทียบชาดกที่มีชื่อพ้องกัน เนื้อ เรื่องตรงกัน ...	148
เปรียบเทียบสังข์ทองคำภักย์กับสุวรรณสังข์ชาดก	148
เปรียบเทียบจันทะมาดกับจันทคารชาดก	151
เปรียบเทียบศกัจกับสิริวิบุลกิตติชาดก	164
เปรียบเทียบพระรถ เมรี (นางสิบสอง) กับรถ เสนชาดก	169
เปรียบเทียบวรวงกับวรวงสชาดก	175
การศึกษาวิเคราะห์ เปรียบ เทียบชาดกที่มีชื่อ เรื่องต่างกันแต่ เนื้อ เรื่อง	
ตรงกัน.....	185
เปรียบเทียบ เรื่องมโหฬารนิบาตกับสุธนชาดก	185
เปรียบเทียบ เรื่องสุทธิกามชาดกกับทุกัมมานิกชาดก	199
เปรียบเทียบนิทานนกจาบหรือนิทานปักชี่กับสรรพลทธิชาดก	209
4. การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรมชาดกภาคใต้จากหนังสือชุดทางด้าน	
วรรณศิลป์	219
การสรรคำ (Diction)	221
การใช้คำเพื่อความไพเราะ	222
การเปลี่ยนแปลงรูปคำ	222
การยัด เสียงและหด เสียงสระ	222
การแผลงคำ	224
การกร่อนพยางค์	226
การเปลี่ยนแปลงรูปคำ เพื่อการสัมผัสและความไพเราะ	228

การใช้คำที่ก่อให้เกิดอรรถกถาทั้งทางเสียงและความหมาย	229
ความไพเราะงดงามเกิดจากการใช้คำสัมผัส	231
สัมผัสใน	232
สัมผัสในอักษร	232
สัมผัสในสระ	242
การเพิ่มเสียง ร หรือ ระ ในคำ	248
การซ้ำคำ	249
การเล่นคำ	251
การใช้คำง่าย ๆ กะทัดรัดและมีความหมายดี	259
การใช้คำโบราณ	264
ภาพพจน์	267
อุปมา (Simile)	270
อุปลักษณ์ (Metaphor)	275
วยติเรก (ความเปรียบ)	280
สัญลักษณ์ (Symbol)	282
อติพจน์ (Hyperbole)	286
บุคลาธิษฐาน (Personification)	289
การเล่นเสียง (Onomatopoeia)	291
การใช้คำถามที่รู้คำตอบอยู่แล้ว (Rhetoric question)	293
การเล่นคำ (Pun on word)	295
การใช้คำกะทัดรัดก่อให้เกิดจินตภาพ (Imagery)	297
การใช้ชั้นทานเทียบ (Allegory)	299
รสวรรณคดี	306
ศตยรรส	309
กรุณารส	312
หาสยรส	316
รุทรรส	319
วีรรส	320
ภยานกรร	323

พิกัดสรรส	326
อัทภุตรส	328
ศานตรส	329
5. การศึกษาวิเคราะห์คตินิยมที่เนื่องแต่พุทธปรัชญาในวรรณกรรมชาดกภาคใต้	
จากหนังสือชุด	334
ปฏิจลสมุบาท	338
กรรม	349
ไตรลักษณ์	358
ไตรสิกขา	362
เบญจกาม	373
อกุศลมูล	378
วิหารธรรม	380
ทศพิธราชธรรมและทศบารมี	383
นิวรรณ์	391
นิพพาน	394
6. วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมจากวรรณกรรมชาดกภาคใต้	
จากหนังสือชุด	401
ภาพสะท้อนทางสังคม	404
การเมืองการปกครอง	405
การพิจารณาคดีและกฎหมาย	409
การลงโทษ	412
ข้าราชการบริหารฝ่ายต่าง ๆ	417
กษัตริย์มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครอง	423
ทาส	424
ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ	425
เศรษฐกิจและอาชีพ	432
การค้าขาย	432
การเกษตร	435
การล่าสัตว์และหาของป่า	436

การใช้เงินตราและมาตราชั่งตวง	439
ครอบครัว	443
ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา	443
ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร	446
กลไกการควบคุมสังคม	449
หลักธรรมทางศาสนา	449
หลักธรรมทางสังคม	452
การลงโทษ	454
การศึกษา	455
การศึกษาที่บ้าน	455
การศึกษาที่วัด	459
ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม	462
ประเพณี	465
ประเพณีบวช	466
ประเพณีแต่งงาน	469
ประเพณีบายศรี	472
ประเพณีครูสงกรานต์	474
ประเพณีการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา	475
ประเพณีศพ	476
ประเพณีสารท	479
ความเชื่อ	479
ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา	480
เชื่อในพระรัตนตรัย	480
เชื่อในเรื่องกรรมเวร	480
เชื่อในเรื่องบาปบุญ และนรกสวรรค์	483
เชื่อเรื่องชาติหน้า	487
เชื่อในการทำบุญตักบาตรให้ทานว่าส่งผลถึงผู้ตาย	488
ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	489
ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์	490

ความ เชื่อ เกี่ยวกับการพยากรณ์	493
การทำนายฝันและโชคชะตาราศี	494
ความ เชื่อ เกี่ยวกับฤกษ์ยามและโชคกลาง	497
ความ เชื่อ เกี่ยวกับทิศและตัวเลข	499
ความ เชื่อ เกี่ยวกับลักษณะสรีระของมนุษย์	500
ค่านิยม	501
ค่านิยม เกี่ยวกับสตรี	502
ค่านิยมสตรีที่รูปร่าง	502
สตรีต้องขยันและเอาใจใส่งานบ้านงานเรือน	503
สตรีควรมีคู่ครองที่มีอายุไม่ต่างกันมาก	504
สตรีต้องยกย่องสามีเหมือนบิดามารดา	504
สตรีควรมีคู่ เมื่อมีอายุสมควร	506
สตรีต้องรักษาวาสงวนตัวและมีสามีเดียว	507
ค่านิยมการทำบุญและบวชลูก	507
ค่านิยมคนมีสติปัญญาและนักปราชญ์	509
ค่านิยมความสัตย์	510
ค่านิยมในยศถาบรรดาศักดิ์	511
จริยธรรม	512
ความกตัญญู	513
การให้ความเคารพต่อผู้ควรเคารพ	515
ความเมตตา กรุณา	517
ความมีวินัยและรู้หน้าที่	518
ความสัตย์	522
ศิลปกรรม	524
จิตรกรรม	524
ประติมากรรม	525
สถาปัตยกรรม	528
ศรียางคศิลป์	529
วรรณกรรม	531

การแสดงและการละเล่น	533
ละคร โขน หนัง	533
มโหรีรา	538
งิ้ว	540
การเล่นพญาหง	540
การเล่นหัวล้านชน	542
นมยานตีแก้ว	543
การชกมวย	544
การเล่นเสภา	545
การเล่นสกา	545
การละเล่นอื่น ๆ	546
เครื่องมือเครื่องใช้	547
อาวุธ	547
เครื่องมือเครื่องใช้ทั่วไป	549
เครื่องมือประกอบอาชีพ	553
อาหารการกิน	554
อาหารคาว	554
อาหารหวาน	556
เครื่องดื่ม	559
อาหารขบเคี้ยว	561
การแต่งกาย	562
การแต่งกายของสามัญชน	562
การแต่งกายของบุคคลชั้นสูง	564
ยากลางบ้านและหมอโบราณ	566
7. สรุปและข้อ เสนอแนะ	572
บรรณานุกรม	579

ภาคผนวก	587
ภาคผนวก ก.	588
ภาคผนวก ข.	621
ภาคผนวก ค.	628
ประวัติผู้เขียน	633